

Всеукраїнський інтерактивний конкурс «МАН-Юніор Дослідник»
Номінація «Історик-Юніор»

Тези до проєкту

Тема: Побутова лексика села Брустури як відображення багатовікових українсько-румунсько-угорсько-німецьких мовних контактів (на прикладі назв кухонного начиння)

Виконавець: Онофрій Богдана, учениця 10 класу Брустурянського ОЗЗСО І-ІІІ ступенів Усть-Чорнянської селищної ради Закарпатської області

Науковий керівник: Шолтіс Мирослава Василівна, практичний психолог Брустурянського ОЗЗСО І-ІІІ ступенів Усть-Чорнянської селищної ради Закарпатської області

Мета дослідження: на основі аналізу назв кухонного начиння в говірці села Брустури виявити, пояснити походження та систематизувати лексичні запозичення румунського, угорського та німецького походження.

Завдання дослідження:

- сформувати реєстр назв кухонного начиння, що функціонують у мовленні мешканців села Брустури;
- здійснити етимологічний аналіз зібраного матеріалу для розмежування питомої слов'янської лексики та запозичень;
- визначити історико-культурні чинники, що сприяли проникненню іншомовної лексики в побут мешканців;
- укласти короткий тематичний словник назв кухонного начиння села Брустури.

Об'єкт дослідження: побутова лексика говірки села Брустури Тячівського району Закарпатської області.

Предмет дослідження: лексико-семантичні, етимологічні та структурно-граматичні особливості назв кухонного начиння, що виникли в результаті багатовікової мовної взаємодії.

Теоретична частина. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю фіксації та аналізу діалектної лексики в умовах нівелювання локальних говірок під впливом літературної мови та мас-медіа. Село Брустури являє собою унікальний мікроареал, де впродовж століть відбувалася взаємодія українського, румунського, угорського та німецького етносів.

Особлива говірка мешканців села Брустури сформувалася завдяки тому, що село століттями було місцем зустрічі різних народів. Через перебування краю у складі Угорщини та Австро-Угорщини до мови потрапило багато нових назв, а близьке сусідство з Румунією та спільне заняття вівчарством принесли специфічні слова для господарства. Саме так у побуті закріпилися румунські запозичення, як-от «бербениця» (бочка для бринзи), «фінджа» (чашка) чи «гелета» (відро).

Великий вплив на мову мали також робота в лісі та розвиток освіти. Коли для лісових робіт залучали німецьких переселенців, місцеві жителі перейняли від них назви побутових речей та інструментів, наприклад «шубер» (заслінка в печі) чи «рінглов» (каструля). Угорська культура залишила слід у назвах кухонного приладдя, таких як «фандел» (сковорідка) та «тепша» (деко). Таким чином, побутова лексика Брустурів стала «мовним заповідником», де чужомовні слова не просто існують як вкраплення, а є адаптованою частиною цілісної мікросистеми, що відображає багатівікову толерантність та взаємодію народів. Побутова лексика, зокрема назви кухонного начиння, є одним із найстійкіших пластів мови, який водночас чутливо реагує на міжкультурні контакти.

Аналіз показав, що базові назви кухонних реалій є питомо слов'янськими (напр.: *ложка, вилка, тарілка, ніж, піч*). Вони складають ядро лексико-семантичної групи. Запозичення з румунської мови часто пов'язані з культурою вівчарства (напр.: *бербениця* – бочка для бринзи, *гелета* – відро для доїння, *фінджа*- чашка, *коновка*- дерев'яне відро для зберігання молока та ін.). Угорський вплив представлений назвами предметів побуту, що увійшли в широкий вжиток (напр.: *валов* – корито, *фандел* – сковорода для млинців, *ранташ*- заправка для супу). Німецька лексика проникала через угорську мову та безпосередньо через контакти з німецькомовними переселенцями (напр.: *рінглов* – вид каstrулі, *шубер* – заслінка в печі, *фриштик* – сніданок, *пуцувати*- мити, натирати).

Експериментальна частина. Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс методів лінгвістичного аналізу. Під час дослідження було застосовано польовий метод (включене спостереження, інтерв'ювання носіїв говірки) для збору первинного матеріалу. Також використано описовий метод для систематизації лексики та порівняльно-етимологічний метод для встановлення походження діалектних слів. Також збір первинних даних здійснювався шляхом анонімного онлайн-опитування на платформі Google Forms “Предметний світ закарпатської господині: побутова лексика села Брустури”.

Дослідження складається з 100 лексичних одиниць, записаних автором від 10 носіїв говірки села Брустури віком від 35 до 85 років упродовж

2025-2026 років. Додатково використано дані наявних діалектних та етимологічних словників.

Висновки. Побутова лексика села Брустури є цілісною та життєздатною системою, де діалектні форми (*горниць, тепша, фідьовка*) тотально домінують над літературними відповідниками.

Дослідження показало, що люди в селі майже не використовують звичайні літературні назви речей, а надають перевагу своїм, рідним словам. Наприклад, замість «каструля» кажуть «горниць», а замість «деко» — «тепша». Можна стверджувати, що словниковий запас жителів Тячівщини — це унікальний коктейль. Він складається з українських слів, але приправлений румунськими, угорськими та німецькими назвами. Це показує, як тісно перепліталися культури цих народів протягом століть. Цю мовну особливість важливо фіксувати, щоб не втратити такий цінний шматочок історії.

Особистий внесок полягає у самостійному зборі польового матеріалу, його систематизації та лінгвістичному аналізі. Укладено короткий тематичний словник, який фіксує унікальну мовну особливість регіону.